

RUSYA'NIN IRAK POLİTİKASININ DİNAMİKLERİ VE GELECEĞİ

“

Rusya-İrak ilişkileri açısından bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilecek Saddam'a yönelik yaptırımlar nedeniyle iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerde sert bir düşüş yaşanmıştır. Yeltsin'in 31 Aralık 1999'da istifa etmesinin ardından, göreve gelen Vladimir Putin'in merkezîyetçi politikaları iç sorunlara önemli ölçüde çözüm sağlamıştır.

”

Bilgay Duman

*Irak Çalışmaları
Koordinatörü, ORSAM*

Mehmet Alaca

Uzman, ORSAM

G ünümüzde Rusya-İrak ilişkileri, 1958'de Bağdat Paktı'nın sona ermesinin ardından, yeniden kurulan Irak ile Sovyetler Birliği arasındaki bağların devamı niteliğindedir. Yeniden tesis edilen ilişkiler özellikle 1968'de Baas Partisi'nin iktidara gelmesiyle oldukça istikrarlı bir zemin kazanmıştır. Sovyetlerin 1979'da Afganistan'ı işgal etmesi bölgeden bir süre uzaklaşmasına yol açmış ancak 1991'de dağılan Sovyetler Birliği'nin



mirası Rusya Federasyonu'na kalmıştır. Bu süreç sonrasında Çeçenistan Savaşı (1994-1996), özerk cumhuriyetlerin bağımsızlık talebi, ekonomik kriz gibi iç sorunlarla yüzleşen Boris Yeltsin liderliğindeki yeni Rusya'nın uluslararası arena-daki konumu oldukça zayıflamıştır. Bu sorunları hafifletme amacıyla Batı ülkeleri ve ABD ile ilişkilerine öncelik verme arayışına giren Rusya, 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgalinin ardından batı blokunun yanında Saddam Hüseyin'e yönelik uygulanan Birleşmiş Milletler (BM) yaptırımlarına katılmıştır.

Rusya-İrak ilişkileri açısından bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilecek Saddam'a yönelik yaptırımlar nedeniyle iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerde sert bir düşüş yaşanmıştır. Yeltsin'in 31 Aralık 1999'da

istifa etmesinin ardından, göreve gelen Vladimir Putin'in merkeziyetçi politikaları iç sorunlara önemli ölçüde çözüm sağlamıştır. 2000'li yılların başında ise enerji fiyatlarının artışıyla elde edilen gelirler Rusya'nın borçlarını kapatmasını kolaylaştırmıştır. Rusya bu dönemde Batı ile kısmen uyumlu politikalar benimsemesine rağmen Doğu Avrupa'da yaşanan gelişmeler, NATO'nun ve Avrupa Birliği'nin (AB) hırslı genişleme çabaları ve ABD'nin Ortadoğu'daki faaliyetleri ilerleyen dönemlerde Moskova'nın güvenlik algısını ve bölge stratejilerini etkilemiş ve Kremlin'i daha aktif bir dış politikaya yöneltmiştir

Irak İşgali ve Arap Baharı

ABD'nin 2003'teki Irak'ı işgali Rusya'nın Irak politikası açısından yeni bir sayfa açmıştır. Washington veya Bağdat'ı birbirine tercih etmeyen Moskova, krizin BM aracılığıyla çözülmesini savunmuştur.

Saddam rejimiyle yaklaşık 30 milyar dolar değerindeki olan petrol anlaşmalarının zarar görmemesi ve Bağdat'ın Moskova'ya olan borçlarını ödemesi için işgale karşı çıkan Rusya, işgal sonrasında Irak pazarında var olmak istemiştir.

Ancak oluşan güvenlik ve istikrarın eksikliği, Rusya'nın Irak ile ilişkilerini ciddi etkilemiştir.

Öyle ki Haziran 2006'da Bağdat'ta Rus bir diplomat öldürülmüş ve 4 Rus da kaçırılmıştır.

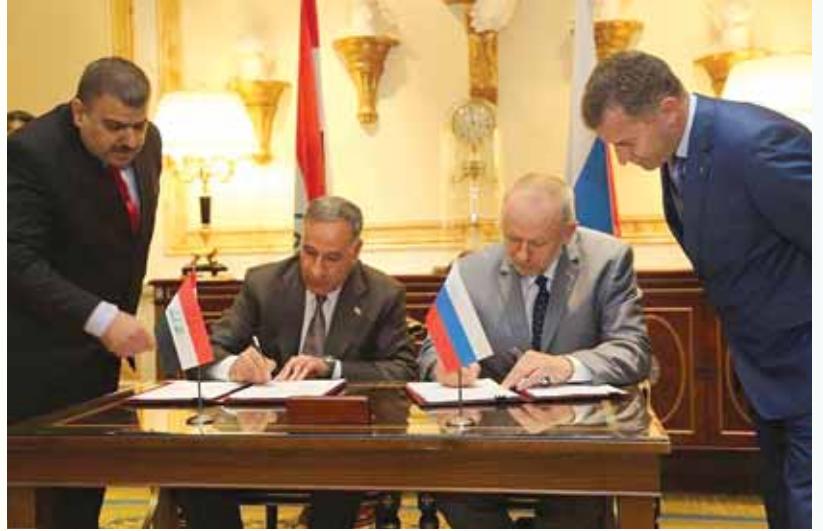


ABD'nin askerî birliklerini Irak'tan çektiği ve Arap Baharı'nın başladığı 2011 yılı Rusya-İrak ilişkileri açısından diğer dönüm noktasını oluşturmaktadır.



Irak'ta neredeyse tüm sektörlerde önemli paya sahip olan Rusya, işgal sonrası ekonomik ve jeostratejik çıkarlarını korumak amacıyla ABD öncülüğünde kurulan hükümeti desteklemiştir. ABD'nin ülkede istikrarı sağlayamaması, Arap dünyasında ABD karşıtı ruhun güçlenmesi ve 2008 ABD başkanlık seçimlerinden sonra Amerikan güçlerinin Irak'tan çekilme emareleri Moskova-Bağdat ilişkilerine güçlü zemin sağlamıştır. Bu dönemde iki devlet arasında enerji iş birliğinde hareketlenme yaşanmış ve Rus petrol şirketleri Lukoil, Gazprom ve Rosneft ülkede hem kuzey hem de güney petrol sahalarında ciddi etkinlik göstermeye başlamıştır. Enerji alanındaki iş birliğinin aksine, bu dönemde Moskova askerî alanda beklenen seviyeye ulaşamamıştır zira 2011'e kadar Irak'ın asıl silah tedarikçisi Washington olmuştur.

ABD'nin askerî birliklerini Irak'tan çektiği ve Arap Baharı'nın başladığı 2011 yılı Rusya-Irak ilişkileri açısından diğer dönüm noktasını oluşturmaktadır. Süreci fırsat bilen Moskova, Bağdat ile ilişkilerini Sovyetler dönemindeki seviyeye taşımayı amaçlamıştır. Nitekim Mayıs 2011'de Rusya Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov işgalden sonra ilk kez Bağdat'ı ziyaret etmiştir. Sonraki yıl ise Irak Başbakanı Nuri el-Maliki Moskova'yı ziyaret ederek Putin ile görüşmüştür. Washington'dan boşalan yeri askerî alanda da doldurmaya çalışan Moskova, 2012'de Bağdat'la 4,2 milyar dolarlık silah anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma Rusya'nın 1991'den bu yana Ortadoğu'da yaptığı en büyük silah anlaşması olmuştur.



Böylece Rusya, Arap Baharı nedeniyle Libya'nın lideri Muammer Kaddafi'nin devrilmesi sonucunda kaybettiği 4 milyar dolarlık silah sözleşmesini telafi etmiştir. Her ne kadar Irak; savaş helikopterleri, füzeler ve diğer askerî malzemelerin yer aldığı silah alım anlaşmasını "yolsuzluk" ihtimali gerekçesi ile iptal etse de Rusya, Ekim 2013 itibarıyla Mİ-35 ve Mİ-28 tipi helikopterlerin Irak'a sevkiyatlarını yapmıştır.

Arap Baharı'nın Suriye'ye sızması üzerine 2015'te sahaya inerek savaşın seyrini değiştiren Rusya için Irak toprakları Suriye'deki müttefiki İran'ın Suriye'ye erişimi bağlamında da önem arz etmiştir. Bununla birlikte, IŞİD'in Irak ve Suriye topraklarında hâkimiyet sağlaması da Moskova ile Bağdat hattını ortak tehdit algısı çerçevesinde yakınlaştırmıştır. Söz konusu tehdidin ortaya çıktığı 2014 baharında Bağdat'ın talebiyle Moskova ile 1 milyar dolar değerinde silah anlaşması yapılmıştır. 2013'te teslim edilen Rus helikopterleri IŞİD'e karşı aktif şekilde kullanılırken, yeni anlaşma

SU-25 savaş uçaklarını içermiştir. Özellikle IŞİD tehdidiyle yıpranan Irak'ın, ABD'den Eylül 2011'de sipariş ettiği F-16 uçaklarını zamanında alamaması, Rusya'ya bu konuda yakınlaşmasına neden olmuş; Moskova da Haziran 2014'te 5 adet SU-25 savaş uçağını Bağdat'a teslim etmiştir. Ayrıca Eylül 2015'te Irak, Suriye, İran ve Rusya'dan oluşan IŞİD'e karşı Bağdat'ta koordinasyon merkezi kuran Moskova, bu dönemde Bağdat'a Pantsir S-1; Erbil'e ise ZU-23-2 uçaksavar topçu sistemleri satmıştır. Ekonomik ve askerî yatırımları ile itidalli bir politika yürüten Rusya'nın IŞİD'le mücadele için ABD'nin liderliğinde kurulan koalisyona katılmayarak İran, Suriye ve Irak'la alternatif bir koalisyon kurması ve Bağdat ile askerî ve istihbarat alanında iş birliğini güçlendirme arayışına girmesi, ABD ile bu ülke özelinde artan rekabetin göstergesi olmuştur. Ayrıca son zamanlarda Irak hükümetinin Rusya'dan S-400 hava savunma sistemi almak istediğine ilişkin tartışmalar dikate alındığında Moskova'nın ka-

demeli olarak Irak'ta siyasi ve askerî güç elde edeceği düşünülebilir.

“

Sovyetlerin aksine Erbil ile Bağdat arasında denge gözeterek çıkarlarını korumak için ülkede istikrarı ve bütünlüğü destekleyen Rusya, Kürtlerle ilişkilerini de güçlü tutma gayreti göstermektedir.

”

IKBY ile Dengeli İlişkiler

Rusların Iraklı Kürtlerle ilişkisi de tarihi ve özel bir geçmişe sahiptir. Bağdat ile Kürtler arasındaki gerilimden çıkar elde etmeye çalışan Sovyetler, Irak ile ilişkilerinin gerildiği noktalarda Kürt kartını oynamaktan geri durmamıştır. Sovyetler, her ne kadar kısa sürede desteğini çekerek yıkılmasına neden olsa da Ocak 1946'da İran'da kurulan Mahabad Kürt Cumhuriyeti'nin kurulmasını desteklemiştir. 1947'de Sovyetlere sığınan Mahabad'ın Genelkurmay Başkanlığını yapmış Iraklı Kürt lider

Molla Mustafa Barzani 1956'da Irak'a dönerek 1961-1975 yıllarında Bağdat'a karşı çok sayıda ayaklanma düzenlemiştir. Sovyetler, 1970'te Irak-Kürt Özerklik Anlaşması ile Bağdat'ı Kürt haklarını ve özerkliğini tanımaya zorlamış ancak Kürtler ABD'nin teşvikiyle anlaşmayı kabul etmemiştir. Aynı yıl Bağdat'la Dostluk ve İşbirliği Anlaşması imzalayan Sovyetler, Irak ile ilişkiler doruk noktasına ulaşınca Kürtlerden desteğini çekmiştir.

Sovyetlerin aksine Erbil ile Bağdat arasında denge gözeterek çıkarlarını korumak için ülkede istikrarı ve bütünlüğü destekleyen Rusya, Kürtlerle ilişkilerini de güçlü tutma gayreti göstermektedir. Bununla birlikte Rusya Federasyonu içerisindeki ayrılıkçı hareketler nedeniyle de Rusya'nın Irak'ın toprak bütünlüğünden yana bir politika izlediğini söylemek mümkündür. Rusya, 2007'de Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nde (IKBY) temsilcilik açan ilk ülkelerden biri olmakla birlikte Türkiye'nin tepkisi nedeniyle bir süre bu temsilciliği kullanmamıştır. Kürtlerle ilişkileri partiler düzeyinden ziyade Erbil hükümeti ile yürütmeye çalışan Rusya, ABD gibi bölgedeki günlük siyasi süreçlere müdahale etmemektedir. 2010'dan itibaren IKBY ile ilişkilerini daha çok enerji sektörü üzerinden kurgulayan Moskova, 2012'de Gazprom ile IKBY arasında üç petrol bölgesinde petrol üretimi için sözleşme imzalanmıştır. 2017'de ise IKBY ile 20 yıllık bir anlaşma imzalayan Rosneft, Kerkük'ten Türkiye'ye petrol taşıyan boru hattını da 1,8 milyar dolara satın almıştır. Nisan 2014'te

IKBY'nin Moskova'daki temsilciliğinin resmî törenle açıldığı Rusya, özellikle ekonomik çıkarlarını koruyabilmek için Bağdat ve Erbil arasında dengeli bir politika izlemektedir. Nitekim 2017'deki referandumla ilgili kesin bir pozisyon almaktan kaçınan Moskova, Erbil ile Bağdat'ın çatışmaya girmeden anlaşma yolunu bulması gerektiğini savunmuştur.

Ancak Irak'ın ABD'ye bağımlılığı dikkate alındığında söz konusu iki ülke arasındaki ilişkilerin normal zeminde geliştiği/gelişeceğini söylemek zordur. İki tarafın ortaklığının ve pozisyonlarının eşit temellere oturmaması, Irak'ta devlet aygıtları güçlendikçe ülkenin yüzünü doğuya daha fazla dönmesini sağlayacaktır. Bölgesel dengeler ve ABD'nin Irak'taki belirsiz politikaları da ülkenin ekonomik ve siyasi ilişkilerinde Amerikan tekelinin altını zamanla oyabilir. Önümüzdeki yıllarda Asya pazarına daha entegre hale gelmesi beklenen Irak, Rusya, Çin ve Hindistan'ın bölgedeki yükselen varlığı konusunda önemli üslerden biri olabilir. Özellikle Çin'in Kuşak-Yol Projesi bağlamında Irak'ın Körfez ülkeleri, Batı ve Doğu arasında koridor olması beklenirken, Asya bloğuyla yakın teması olan Rusya'nın sahayı domine etmesi muhtemel olabilir. Irak ile ilişkileri yalnızca enerji sektöründe değil; diğer ekonomi ve altyapı sektörlerinde de gelişmeye devam edecek olan Rusya'nın, daha çok ekonomik çıkarlarına yoğunlaştığı görülse de Suriye'de olduğu gibi orta vadede Irak'ta da siyasi ve askerî alanda etkinleşebileceği hesaba katılmalıdır. ■

